

EL CAMPANAR I LA PORTADA DE L'ESGLÉSIA DEL VENDRELL: L'OBRA DE PERE CAÑELLAS (1783-1786)

SALVADOR ARROYO I JULIVERT

Acabada l'obra principal del temple del Vendrell (1732-1739) i les obres de decoració del seu interior, es planteja l'acabament exterior de l'edifici: el campanar, la façana i la portada. El projecte del primer el féu ja l'any 1769 pel tarragoní Joan Antoni Rovira. Les obres, però, no s'iniciaren fins al bienni de 1781-82, dirigides pel mestre de cases barceloní Manuel Farré, el qual modificà el projecte inicial d'en Rovira, tot adaptant-lo a les necessitats reals del moment.

La façana i la portada, així com el darrer cos del campanar, foren obrades pel mestre de cases i escultor-picapedrer barceloní Pere Cañellas. Cañellas treballà la cornisa, la balustrada i el darrer cos del campanar entre 1783 i 1784. L'any 1784 iniciava, pel preu de 1.510 lliures, l'obra escultòrica de la portada i frontispici del temple; finalitzà l'obra l'any 1786, tal com hi consta gravat.

EL CAMPANAR I LA PORTADA DE L'ESGLÉSIA DEL VENDRELL: L'OBRA DE PERE CAÑELLAS (1783-1786)

L'ESCUPTOR PERE CAÑELLAS

No són gaires les dades personals que tenim d'en Pere Cañellas. Sabem que era mestre de cases —potser escultor i picapedrer serien les paraules idònies per definir la seva professió—. Algun autor va una mica més lluny i el defineix com a arquitecte,⁽¹⁾ tot i que aquella època el concepte de “mestre de cases” era prou ampli i podia definir des d'un simple paleta a un contractista, i fins i tot un arquitecte. Cañellas, tot i ésser anomenat en ocasions com “el mestre de la portalada”, no creiem que fos pròpiament un arquitecte, sinó que, com a molt, se'l podria definir com a contractista, escultor i picapedrer, però no com a autor formal, sinó com a simple realitzador material, segons es desprèn del seguiment que hem fet de la seva obra per l'església del Vendrell.

Pel que fa a altres dades del seu origen i entorn familiar, ens les proporciona la inscripció de la Confirmació del seu fill Pere Cañellas Carbonell, realitzada al Vendrell el 5 i 6 de maig de 1785, dada que confirma, a més, el seu període de residència a la vila. La inscripció fa així:

Pere Cañellas, fill de Pere Canyellas, mestre de casas y de Theresa Cañellas y Carbonell. Conjugues de Barcelona. Fou padrí lo Sr. D. Salvador Vallés de la present vila del Vendrell.⁽²⁾

Cañellas o Canyellas era, doncs, un mestre de cases de Barcelona, casat amb Teresa Carbonell, amb la qual tingué almenys un fill, Pere.

Una segona dada que confirma la seva residència a la vila durant el període que treballà en l'església es troba en un memorial de donatius de diferents particulars vendrellencs destinats a sufragar les despeses de l'obra del temple, el qual es pot datar cap al 1784. En el núm. 143 de la llista de donants apareix "Pera Cañellas, mestre de casas".⁽³⁾

És el quart nom propi que es coneix dels mestres de cases que varen treballar en l'edificació del temple vendrellenc. Cronològicament, per ordre d'aparició, aquests constructors són:

Francesc Bels. "Mestre de l'Obra de l'Església Nova", és a dir, que tingué cura de la direcció de les obres i estructura principal del temple, junt amb el seu fill Josep Bels. Entre 1732 i 1749.⁽⁴⁾

Joan Antoni Rovira. Mestre de cases de Tarragona, que l'any 1769 projectà la construcció del campanar.⁽⁵⁾

Miquel Farré. "Mestre Principal de l'Obra del Campanar". Dirigí les obres de construcció del cloquer, tot adaptant el projecte d'en Rovira entre 1781-82 i 1784.

Pere Cañellas. "Mestre de la Portalada". Treballà en la darrera etapa de conclusió del campanar —1783-84— i va dirigir i esculpir —amb probable ajuda de taller local— l'obra de la portada i façana del temple entre 1784-1786.

L'OBRA DEL CAMPANAR (1781-1784)

El mestre de l'església nova (1732-1749)

El campanar és una obra edificada amb la intervenció de diferents mestres de cases. El primer que tenim documentat fou Francesc Bels, mestre de cases barceloní, encarregat de la direcció de les obres de l'estructura principal del temple i, en conseqüència, d'una primera fase d'edificació del campanar.

No són gaires les referències que tenim d'en Bels. Les poques dades que hem localitzat apareixen en l'òbit del seu fill Josep, també mestre de cases, l'any 1735, que morí al Vendrell a conseqüència d'un accident de treball en caure de "lo dalt d'un arch", tot treballant en la construcció del temple. La inscripció fa:

Josep Bels, fadrí Mestre de cases que als 26 de maig de 1735 treballant en la iglesia nova del Vendrell, caigué de lo dalt de un arch. Morí el dia 2 de juny. Fill de Francisco Bels, Mestre de la obra de la iglesia nova y natural de Barcelona. El 4 de juny fou depositat dins la capella de Nostra Senyora del Roser de la iglesia vella.⁽⁴⁾ ⁽²²⁾

Tanmateix, l'any 1739, després d'haver inaugurat el temple, amb data de 22 de desembre, consta la «traslació del cadaver de Josep Bels de la iglesia vella a la sepultura que el Rev. Dr. Anton Ferrer feu dins de la capella del Sant Crhisto, a la part del presbiteri de la iglesia nova. construien y que fabricaren a ses costas el Rev. Anton Ferrer y el pare Francisco Bels».⁽²²⁾

L'estada de Bels al Vendrell s'allarga encara durant el quinquenni 1740-1745, anys en els quals encara consten pagaments fets a ell en relació a la col·laboració dels altars i retaules de Sant Sebastià, Santa Anna i Sant Isidre.

Pel que fa a la construcció de l'altar provisional per a la Confraria de Sant Sebastià, els administradors de l'any 1739, que donen compte el 25 de març del 1740, fan constar que

resta a deurer 6 lliures 5 sous de los quals se han de treurer 1 lliura que li carregaren al cap d'any de Josep Bels y no son 10 sous; que se han de descontar al mestre Francisco Bels.⁽⁶⁾

Així mateix, l'any 1744 en els comptes de l'Administració de Santa Anna trobem: «Per tres jornals al Mestre Fco. Bels 1 lliura, 1 sou 2 diners».

L'any 1745, en els comptes de la confraria de la Minerva o Santíssim Sagrament, consta:

Al Mestre Fco. Bels per acentar dit retaule (de Snt. Isidre) 6 lliures, 1 sou.⁽⁶⁾ ⁽²⁰⁾

El projecte de Joan Antoni Rovira (1769)

Segons recull J. Mª Ingliès,⁽¹⁷⁾ d'antuvi «s'havien projectat dos campanars, un a cada banda del portal però, per raons que ignorem, tot i que són testificades per la revisió de Joan Antoni Rovira, deixà de fer-se i només se'n construí un.»

En aquest primer projecte fou en el que deuria treballar en Francesc Bels, en el primer període de construcció.

En temps de Mn. Miquel Torrent, rector del Vendrell des del 1759 fins al 1773, es féu un segon projecte de conclusió del campanar. Així ho recull Lluís Mª de Nin en la seva *Reseña histórica*, on comenta:

Construida la iglesia, se proyectó la conclusión de la torre de las campanas ó sea su segundo y tercer cuerpo; y he dicho tercer cuerpo porque debían construirse dos sobre el de la actual balaustrada. El plano de este segundo y tercer cuerpo fue trazado por Juan Antonio Rovira, maestro de obras de la ciudad de Tarragona en julio de 1769.⁽⁵⁾

Si ens atenem a les dues fonts citades, hi ha un primer projecte anterior al 1769, segons el qual es basteix el campanar com a mínim fins al tercer cos, on es troben les obertures de les campanes.⁽²¹⁾ En aquesta primera fase de construcció indata devia dirigir les obres el mestre de l'església nova, Francesc Bels. El mes de juliol de 1769 el mestre de cases tarragoní Joan Antoni Rovira fa un segon projecte o traça per tal d'acabar l'obra. Aquest plànol de Rovira preveia la construcció de dos cossos més damunt de l'actual cos central que remata la balaustrada. Nin detalla fins i tot les mides d'aquest quart i cinquè cos dissenyats per Rovira: "Los citados dos cuerpos alcanzaban una altura de setenta y ocho palmos", és a dir, 15 metres i 60 centímetres, mides que corresponen quasi al doble de l'actual quart cos construït. Així doncs, el projecte que va fer Rovira per al campanar és ben diferent al que realment es construí.

Joan Antoni Rovira i Riera⁽²³⁾ va ser un arquitecte important de la seva època. Xavier Herrera, que té editat un treball a l'entorn de la seva producció,⁽²⁴⁾ recull que neix a Tarragona l'any 1731, i és fill de Francesc Rovira, mestre fuster de mitjan segle XVIII. El pare estigué molt vinculat a l'Ajuntament de Tarragona, del qual va ésser porter major al final de la seva vida. Amb el pare semblava que va aprendre i exercí primer l'ofici de fuster. Segons el material aplegat per Herrera, la vida artística de Rovira pot dividir-se en tres grans períodes:

1.- Un primer període que comprèn des de l'any 1752 al 1762. És una etapa en la qual alterna l'activitat de fuster (amb el pare) i la de paleta, però, a la vegada, ja fa alguns projectes. D'aquest primer període Herrera recull:

- 1752. Plànols i disseny del conducte d'aigües per a la catedral de Tarragona.
- 1754. Plànols i disseny de les obres del castell del Rei.
- 1758. Disseny del túmul de la reina Bàrbara de Braganza per a la catedral de Tarragona.
- 1761. Construcció de l'església de les Carmelites Descalces de Tarragona.

2.- Un segon període que comprèn des de l'any 1763 fins al 1786. Es tracta d'un període intermedi en el qual Herrera no localitza cap informació concreta a l'entorn de les obres de Rovira que no sigui la que recull Ràfols i Fontanals al seu diccionari biogràfic d'artistes, i que són:

- 1769. Projecte de conclusió del campanar de l'església parroquial de Sant Salvador del Vendrell. Cal tenir present en aquest punt que Lluís Mª de Nin el qualifica, en la seva ressenya de 1887, com a "mestre d'obres".
- 1772. Disseny i construcció de l'església parroquial de Vallmoil.
- 1781. Inicia la direcció de les obres de l'antic aqüeducte romà de Tarragona.
- 1783. Disseny del plànol d'un nou aqüeducte.

3.- Un tercer període que comprèn entre 1787 i 1801. És la darrera etapa, en la qual la major part de documents el qualifiquen com un consumat i entès mestre d'obres i arquitecte. En aquest període es pot dir que Rovira és l'arquitecte municipal, al qual l'Ajuntament encarrega obres, inspeccions, visures, etc.

- 1787. És nomenat per l'Ajuntament com a expert per inspeccionar les obres de la duana del port de Tarragona.
- 1787. Disseny del pont sobre el riu Francolí. Tarragona.
- 1788-1789. Direcció de les obres de reconstrucció de l'arc de Berà.
- 1790. Plànol de les cases de la Rambla. Tarragona.
- 1793. Treballs de reconeixement de l'obra dels molins de Tarragona.
- 1797. Tasca de reconèixer l'estat dels 7 quaters de la ciutat.
- 1801. Reconeixement de les obres que és necessari fer als molins fariners de Tarragona.

No es coneix la data de la seva mort, però encara es troba actiu als 70 anys. Herrera data la seva mort entre 1802 i 1809, ja que no troba cap més referència a partir del 1801.

Manuel Farré: mestre principal de l'obra del campanar (1781-1784)

Un tercer període constructiu s'inicia en el bienni 1781-82, ja que l'any 1782 es va fer entrega dels diners rebuts en concepte d'arrendament dels paiols –propis de la parròquia de la vila–, la quantitat de 31 lliures, 10 sous i 8 diners, al Dr. Salvador Vallès, obrer de l'església, perquè es destinessin a les obres del campanar. En aquesta darrera etapa les obres estan dirigides pel mestre de cases, també barceloní, Manuel Farré, que es fa càrrec de l'obra –segons consta en comptes conservats– des del 27 de juliol de 1783 fins al 8 d'agost del 1784. Són, doncs, un total de 55 setmanes que Farré treballa i viu al Vendrell, amb alguna anada i vinguda de Barcelona. En totes i cadascuna d'aquestes setmanes consten els pagaments fets al “mestre principal de la obra” per set jornals i aliments amb una setmanada de 8 lliures, 11 sous, 6 diners.

Pel que fa al seu origen barceloní, consta clarament documentat, tant al principi com al final dels comptes. Així, del període d'inici d'obres hi ha un rebut, datat el 29 de juliol de 1783, pel qual Josep Güell, del carrer de França, reconeix haver anat a Barcelona “a acompanyar ab lo matxo al Mtre principal del campana».

Un cop acabades les obres, a l'agost del 1784, i després de la darrera liquidació d'un jornal feta al mestre Farré, consta: «A Anton Escofet per haver acompanyat a dit Manuel Farre a Barcelona 3 lliures, 15 sous.»

Pel que fa al seu període de residència vendrellenca, en queda també constància en el memorial de donatius destinats a sufragar l'obra de l'església, ja que al núm. 38 de la llista de donants apareix “Emmanuel Farre, Mestre de Casas”.⁽³⁾

Farré sembla que treballa en principi sobre el plànol o traça de Rovira o, si més no, segueix almenys un projecte delineat, ja que, amb data de 24 de juliol de 1783, poc abans dels primers pagaments continuats, consta una despesa per: “dos lliuras vuit sous per un empostissat hi fet per lo Dibuix del campaná. Jph. Marqués, fuster.”, projecte que després adaptaria a les necessitats econòmiques i materials del moment, si tenim en compte el relat de Lluís Mª de Nin:⁽⁵⁾

Más sea porque la construcción fuese atrevida ó por el coste de su mucha elevación, pues los citados dos cuerpos alcanzaban una altura de setenta

y ocho palmos, ó por motivos desconocidos, se construyó el tercer cuerpo, muy modificado sobre el primero, prescindiendo del plano levantado por el citado Rovira.

Dona testimoni de l'existència d'un plànol o traça el fet que en un pagament fet al mestre Pere Cañellas consta "segons era a la planta" o, en un altre, "que no eran a la planta".

Sota la direcció de Farré, treballen en l'obra d'altres mestres de cases. En un primer moment, hi trobem Isidre Boronat, Jaume Olivella, Josep Rigol, Isidre Güell, Salvador Baldrís, Rafel Bassa, junt amb una colla de manobres. Més endavant, n'hi entren d'altres en substitució d'alguns dels anteriors. Així, del desembre del 1783 fins a l'agost del 1784 hi trobem Pau Soler, Jaume Socías, Isidre Soler, Francesc Martí, Pau Baldrís, Pere Joan Nin i Pere Cañellas.

D'aquests, alguns apareixen vinculats d'una manera exclusiva a la tasca "d'arrencar pedres" de les pedreres, i picar-les i preparar-les per a l'obra. El més important d'aquests mestres de cases - picapedrers, i el que té una producció més constant, és Pau Soler, que treballa en aquesta tasca des de mitjans de desembre de 1783 fins a meitat de juliol del 1784. El segueixen Pau Baldrís i Jaume Socías. En menys escala treballen, també com a picapedrers, Josep Rigol, Pere Joan Nin, Fco. Martí i Pere Guimerà.

Materials emprats en la construcció

Pel que fa als materials emprats en l'edificació del campanar, els comptes parlen de tres tipus essencials: argamassa, rajoles i pedres picades.

- L'Argamassa.

Aquesta era formada per grava i calç, i també s'esmenta el guix. Pel que fa a la grava, sols es parla de pagaments fets per "purgar grava", és a dir, per passar-la pel sedàs. Per a la calç consten dues fonts de procedència: en primer lloc, del terme de Bonastre, i el proveïdor és Joan Cetró; també consta alguna partida de calç adquirida a Monpeó, terme de Calafell. El guix prové de les explotacions guixeres d'Albinyana; consten sovint pagaments fets a Isidre Rovira, pagès d'Albinyana, per quarteres de guix.

- *Rajoles i material de terra cuita.*

Pel que fa a l'obra cuita, hi ha especificades diferents tipologies materials: maons, rajoles, cairons... Entre els proveïdors trobem: Jaume Casas, rajoler; Josep Trill, rajoler, i Segismon Fabrer, gerrer de França. Aquests semblen de la vila. També s'esmenta un tal Magí "de la teulària", rajoler que situem ja al terme de Sant Vicenç, ja que consta que estava "acerca lo mas Borràs".

- *Pedra picada.*

És, sens dubte, el material més abundant, els carreus de pedra picada. Pel que fa a la litologia, direm que científicament aquest tipus de pedra es defineix com a biocalcarenites.⁽⁷⁾ Tanmateix, però, les cantoneres de la part baixa –del primer cos– són d'un tipus de pedra blanca més forta, coneguda en l'època com a "pedra del Vendrell", de característiques similars a la coneguda per "llisos" o pedra de Tarragona.⁽⁸⁾

Pel que fa a la tipologia dels carreus de pedra que els diferents mestres picapedrers aporten a peu d'obra, es diferencia entre:

- Pedres de 6 pams (1,20 m); es paguen a 12 sous.
- Pedres de 5 pams (1 m); es paguen a 10 sous.
- Pedres de menys de 5 pams; es paguen a 8 sous.
- Les cantoneres són més cares en tenir dues cares a polir; es paguen a 1 lliura, 2 sous i 6 diners.
- Les balustres es paguen a 7 sous 6 diners.

Pel que fa a la localització de les pedreres, o lloc d'extracció del material, hem d'assenyalar que no consten en els comptes massa dades al respecte. N'hem recollit algunes de les més significatives. Així, amb data del 12 de juliol de 1783, consta fet un pagament per "diset jornals, havem empleat en arrencar pedras per lo campanà en las terras del Sr. Anton Bassa". Un segon pagament realitzat la segona quinzena de novembre de 1783 "al Sr Anton Bassa per tres jornals ha fet amplear en retirar las pedras de la obra de la Igla. de sas terras".

Pel que fa a la localització de les terres d'Anton Bassa, podem aportar que era conegut per «lo Magre». L'únic topònim que coneixem avui relacionat amb aquesta família de propietaris rurals és la casa coneguda per Molí del Magre o, també, més modernament, "del Bombo", davant l'actual cementiri.

Tanmateix, es parla també clarament de l'existència d'una pedrera d'on s'extreia. Així, conste: "Anton Guell per dos jornals de anar a dobar la carretera de la pedrera.", Aquesta podria situar-se en terres d'en Bassa, ja que fou alhora qui va finançar l'obra.⁽¹⁹⁾

Evolució de l'obra

En funció de les dades que van apareixent en els comptes, podem anar veient l'evolució de la construcció.

El 26 de maig de 1783 consten fets pagaments per "compondrer l'escala per pujar al campanà".

Estem encara en una primera fase d'infraestructura interna.

La fase de construcció externa, ja més important, s'inicia cap a la darrera setmana d'agost del mateix 1783, en què consten pagaments al fuster Anton Marquès per vuit posts de deu pams i 9 posts de 14 pams "per fer las cindrias de la volta del campanà". S'està treballant ja en la volta del tercer cos. En aquest mateix sentit, el 7 de setembre consta un altre pagament al mateix Marquès "per fer una cindria xica per la aixida de dal de la volta principal del campanà". Aquesta eixida deu ésser el lloc on hi ha l'escala de cargol, que comunica el tercer cos amb la galeria balaustrada.

Pel que fa a l'obra interna, la segona quinzena de setembre consta que es pagà al fuster "per fer dos cindrias per la volta del rellotja".

L'edificació del tercer cos dona un pas important la setmana del 16-20 de novembre de 1783, quan consta que s'està fent "lo arrencament de la cornisa".

Durant la primera quinzena de febrer de 1784, consten tres pagaments per arrencar 6 pedres cantoneres "per lo fris". També, i la segona quinzena, pagament per arrencar 11 "balustras". Finalment, a mitjans de març consta un pagament per haver picat la cornisa de 161 pams. S'està, doncs, acabant el tercer cos.

Del 28 de març fins a mitjan abril, sembla que s'inicia ja l'obra del quart cos. Així, el fuster Marquès rep novament pagaments "per diferents motllos ha fet per lo campanà". Així mateix Josep Trill, gerrer, "per lo valor de un canó per la volta mes amun del campanà".

La primera quinzena de juliol consten pagaments als rajolers per 34 cairons per "encaironar los ventanals xichs"; som ja al quart cos. Finalment, a mitjan juliol, sembla que l'obra del quart cos ja està enllestida, ja que consta el pagament per haver picat "tota la pedra dels ventanals xichs y cupula junt ab la balustrada". Així mateix, l'adquisició d'«un tros de corda per foradar la pedra del anjal». L'obra, doncs, està pràcticament acabada. El 6 d'agost s'hi col·loca l'àngel.

Pere Cañellas a l'obra del campanar (1783-1784)

La incorporació de Pere Cañellas o Canyellas a l'obra es fa ja a finals del 1783, tot i que no es concreta en els comptes fins a mitjans març del 1784. La setmana del 14 al 20 de març d'aquest darrer any apareix un primer pagament, i se'n reconeix com a mestre de cases:

a Pera Canyellas Mtra de Cazas per haver picat la corniza que conté 161 pams quals al preu de 14 sous 10 diners. en qual preu se lliurà en lo encan publich importa: 119 lliures. 19 sous. 3 diners.

Al final, junt amb la signatura del mestre principal de l'obra, hi apareix la de "Pere Cañellas Mtre de Casas".

Podem observar que les obres eren adjudicades en pública subhasta a la baixa: "En qual preu se lliurà en lo encan publich". A més del cas de Cañellas i d'altres mestres de cases o picapedrers, també apareixen consignats pagaments per d'altres tasques adjudicades pel mateix sistema.

Així, el 31 de juliol del 1783, es pagà a Pau Baldrís, per "arrencar quaranta pedras picadas per lo campaná segons se lliurà en lo encan publich".

El 8 de novembre del mateix any consta fet un pagament al mestre de cases Pere Guimerà per "19 lliures, quals serveixen per lo preu fet sa lliurà a mon favor en lo encan publich per arrencar cinquanta pedras de set pams (1,40 m) per lo campaná de la Igl'a. parroquial, las que hi arrancat".

Pel que fa a la tasca que es paga a Cañellas, es tracta d'haver picat la cornisa i esculpit les mènsules que rematen el tercer cos del campanar.

H. H. a Pera Canjellar m maño Ca
 i far per habèr picar sint ger
 H. 20 i componer la bra del m
 i salvador - - - - - 250 - f.
 i Pera Canjellar Pere cañellas

H. a Pera Canjellar per haver
 picar tota la pedra del san
 ranalt picar i aguda juu
 ab la batimada del camp
 na lo que seria aquirar a
 gran far segon ha a la planca 350 - f.
 H. al dir per a Canjellar per
 haver picat mas filada de pe
 dra i los seus que no hecan
 ala planca - - - - - 150 - f.

Pere cañellas
 mes tra de carlar

La cornisa amida un total de 161 pams lineals, és a dir, 32,20 m. Si tenim en compte que el campanar és ja octogonal en aquest cos, són quatre metres per cada un dels costats. Cal tenir present que al novembre de 1783 es parla ja de fer "l'arrencament de la cornisa"; així doncs, Cañellas fa ja quatre mesos que treballa al campanar.

El segon pagament que constatem als comptes apareix en la setmana de l'11 al 17 de juliol del 1784:

a Pera Canyellas per haver picat tota la pedra dels vantanals xichs y cupula junt ab la balustrada del campaná lo que venia ajustat a preu fet segons hera a la planta. 350 lliures.

al dit Pera Canyellas per haver picat tres filadas de pedras y los oculs que no heran a la planta - 15 lliuras. Signa Pere Cañellas Mestra de Casas.

Així doncs, els òculs que apareixen a la cúpula del quart cos del campanar no figuraven tampoc originàriament en el projecte de Rovira. Cañellas va picar entre el març i el juliol del 1784 tots els elements decoratius del quart cos del cloquer, feina que data a la mateixa pedra de la dovella central d'un finestral, en el qual grava l'any d'acabament de l'obra, 1784.

Finalment, en la setmana del 18 al 24 de juliol, consta fet un tercer pagament:

a Pera Canyellas Mtra de Cazas per haver picat vint gerros y compondrer lo bras de Sn. Salvador 25 lliures. Signat Pere Cañellas.

Sobre la referència als gerros esculpits per Cañellas, es tracta dels 20 gerros de pedra que decoren el campanar. Vuit que rematen cadascun dels cantons de la cornisa de la cúpula superior, vuit més que rematen cadascun dels pilars de la galeria balustrada i, finalment, els 4 que hi ha entre el primer cos quadrat i el segon cos ja octogonal; aquests quatre, tot i que molt malmesos, són els únics que es conserven; la resta foren substituïts per uns altres de pedra artificial l'any 1928.

Pel que fa a la referència al "bras de Sn Salvador", pot tractar-se de les escultures que representaven la transfiguració i que remataven el frontispici de la façana del temple.

Cañellas no treballa sol en l'obra; hem vist ja una colla de mestres de cases que arrenquen i piquen la pedra per a l'obra. Però, a més, al

campanar, hi va treballar el picapedrer Ramon Vilaseca, anomenat *Picador del Campanar*, tal com apareix en el citat memorial de donatius destinats a sufragar l'obra, en el qual apareix en el núm. 306.⁽⁹⁾ En els comptes no apareix ni una sola referència a pagaments fets pel seu treball, fet que fa pensar en la possibilitat que treballés a compte d'altri, potser del mateix Cañellas.

Visura, finançament i descripció

L'any 1783, es féu visurar l'obra feta fins llavors.⁽⁹⁾ El rebut identifica els visuradors; fa:

Diem nosaltres los infrascrits que tenim rebut dels Srs Obrers de la iglesia parroquial del Vendrell que son lo Rev Dr. Manuel Aumatell, Rector. Salvador Ballés Dr. en Medicina y Pere Martir Vidal, pagès, la quantitat de trenta sis lliures, tretze sous, quals son per las dietas y demes gastos se han afert en la visura que havem fet per ordre dels sobre expresats obrers de la torre o campaná de la Iglesia de dita vila, qual visura se ha feta per examinar la obra fins avui feta de dita torre y per ser la veritat. als 30 de marts de 1783. Signat Joan Fabregas i Simon Ferrer.

Així mateix i en els comptes del campanar consta la procedència barcelonina d'un dels visuradors: "a Joseph Guell per haver anat a Barna a acompanyar lo Sr Juan Fabregas vizurador del obra."

Pel que fa al finançament del campanar, direm que anà a càrrec d'Antoni Bassa, dit «lo Magre», pagès del carrer Major i familiar del Sant Ofici,⁽¹⁰⁾ el qual va deixar 4.000 lliures sense cap tipus d'interès per a construir la portada i acabar el campanar. Els diners s'havien de retornar a Bassa del producte extret de l'arrendament de les brises i del resultant de l'aigua pròpia dels particulars de la vila.⁽¹¹⁾

Pel que fa a les partides entregades per Bassa amb destí al campanar, consten:

L'any 1783, un total de 5 partides amb un import total de 1.225 lliures. La primera entrega es fa el 22 de juliol i la darrera el 12 de desembre.

L'any 1784, un total de cinc entregues més, amb un import total de 1.875 lliures, que, junt amb les de l'any anterior, sumen un total de

3.100 lliures. Queden, doncs, sols 900 lliures per ésser destinades a l'obra de la portada.

Les 4.000 lliures del préstec que féu Anton Bassa no foren retornades totalment fins a l'any 1792.

També s'invertiren en l'edificació del campanar les rendes extretes de l'arrendament dels paiols, propis de la parròquia dels anys 1782-83 i 1784, i també les rendes extretes del lloguer del "quarto per lo blat del posít" de 1782-83.

Pel que fa a la descripció, direm que és una torre de base quadrada que fa 8 m per costat i una altura de 49 metres. Està formada per quatre cossos, un primer quadrat, amb un balcó i l'obertura del rellotge feta l'any 1884. Damunt d'aquest primer cos descansa el segon, octogonal i sense obertures, decorat sols per pilastres cantoneres. El tercer cos es separa del segon per una motllura perimetral, i conté les obertures on es troben situades les campanes, i vuit finestrals amb arcs de mig punt, un dels quals està tapat perquè conté l'escala de cargol que porta al cos superior. Està coronat amb una àmplia cornisa, damunt de la qual hi ha una galeria balustrada. El darrer pis és també octogonal, però de dimensions més reduïdes; presenta coberta amb cúpula i el corona un penell en forma d'àngel.

L'obra acabada, doncs, sembla seguir la tendència classicista que inicià fra Josep de la Concepció quan projectà, l'any 1670, el campanar de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú, seguit, després, per altres com a model, com ara el de Cubelles, del 1765. No obstant això, aquest fet que hem tingut ocasió de veure és el resultat d'una adaptació del projecte de Rovira, del 1769, que dissenyava una torre amb cinc cossos i amb una possible alçària d'uns 55 metres.

Així veia el baró de Maldà, l'any 1794, el campanar del Vendrell:

1794. Dia 1 d'octubre [...] després al cap de mitja hora, vérem a la caseria del Vendrell ab sa iglesia, cimbori i campanar, del tot acabat, que feia platota, ab comboret i cupuleta sobre tot, blanc. Entràrem a la vila i havia ja alguna negror de núvols.⁽¹²⁾

Quant a les restauracions, sabem que fou arranjat i resseguit l'any 1928, juntament amb la figura de l'àngel que el corona. Les obres foren enllestides el 12 de desembre del 1928. Principalment s'actuà al darrer

Dues vistes del campanar del Vendrell. A la dreta presenta l'estat de l'obra a principis del segle XX amb l'àngel mutilat i els pinacles de la balustrada força deteriorats. A l'esquerra apareix el conjunt després de les obres de consolidació fetes arran de la reconstrucció de l'àngel-penell l'octubre del 1928.

cos. Es tallà el ravell (olivella) que havia nascut a la cúpula, sota els peus de l'àngel, ja que les arrels l'havien malmès i podia esfondrar-se, i es col·locaren 16 nous pinacles, que substituïen els "gerros" esculpits per Cañellas l'any 1784. Foren treballats en pedra artificial a la fàbrica d'Evarist Julivert de la vila. El cost total de les obres fou de 1.802,25 ptes., que foren pagades per subscripció popular.

També s'hi actuà l'any 1958, amb motiu de la segona restauració de l'àngel.

L'OBRA DE LA PORTADA (1784-1786)

Descripció

La façana del temple està formada per tres cossos, que la divideixen verticalment, un central i dos laterals, amb una distribució de l'espai perfectament simètrica. El cos central acull la portada, mentre que al lateral esquerre trobem el campanar i el lateral dret, amb la mateixa estructura que la base del campanar, acull la porta petita del temple, oberta l'any 1826.

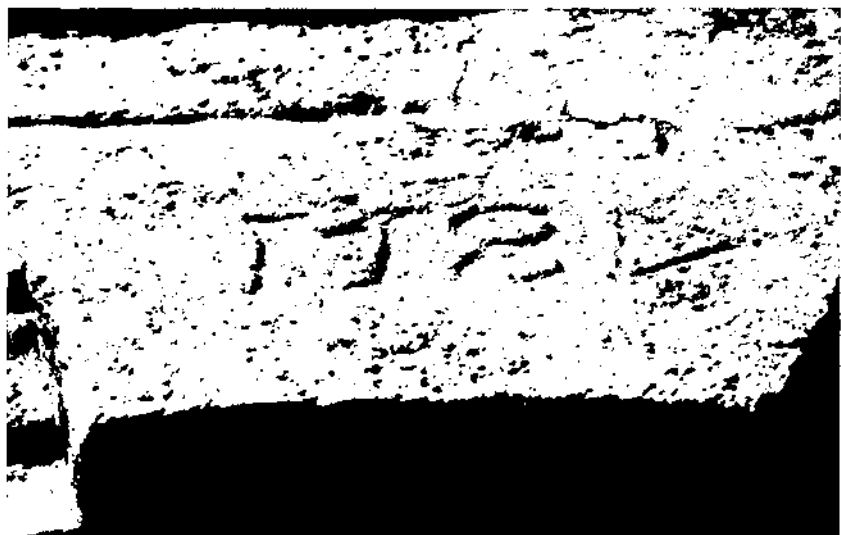
Pel que fa a la litografia, el material emprat en la construcció és el carreu de pedra picada. En concret, tipològicament és pedra calcària tova i porosa,⁽⁷⁾ element que és, per un altre costat, el més comunament emprat històricament en la construcció d'arcades, portalades i altres elements estructurals d'edificis públics i privats de la zona fins a finals del segle XIX.

No obstant això, hi ha també a la façana un altre tipus de pedra calcària dura, coneguda per "pedra del Vendrell",⁽⁸⁾ més blanca i forta que l'anterior i que és emprada en diferents elements decoratius, com ara les motllures, arcades dels balcons, marc de la rosassa, òcul superior, cornisa que emmarca el frontispici i totes les pedres cantoneres dels dos cossos laterals. Ambdós tipus de materials són propis i originaris de la zona.

Si ens centrem ja en el cos central, que acull la portada, direm que aquesta és concebuda com un vertader retaule major, bastida en pedra per col·locar al carrer.

Conferis lo infra escrit haver rebu del
 Sr. Salvador Vallé sobre la suma y quan-
 tia de onze lliuras deu sou y bon per
 lo impòrt de deu tornàl hi treballar al
 campanar y per los alimens de servir
 y per res dir per lo q.^{ta} en lo Vendrell.
 y Juliol 27 de 1783
 Manuel Farré M. de cases
 7/8 27

Rebut signat pel mestre principal de l'obra del campanar, Manuel Farré, pel treball d'una setmana en la direcció de l'obra, el 27 de juliol de 1783.

Detall de la inscripció de la data de conclusió de l'obra del campanar el 1784.
 Foto Pau Arroyo.

La portada s'estructura en dos eixos simètrics que tenen com a centre la porta d'entrada al temple. Aquesta queda emmarcada per un conjunt arquitectònic que té per base dos conjunts de tres columnes per banda, una de les quals, la central, sobresurt, mentre que les altres dues resten quasi recolzades al mur de la façana. Aquests dos jocs de columnes recullen quatre obertures o fornícules, dues a cada conjunt, que contenen altres tantes imatges avui desaparegudes.

Pel que fa a l'estructura de les columnes, són llises i per tota decoració presenten un bordó en el terç inferior. Els capitells són compostos, i combinen les volutes i les garlandes amb flors –la flor de cinc pètals arrodonits–, que es repeteixen amb insistència en tot el conjunt.

Damunt de les columnes, i seguint el contorn de la portada, es desplega un dintell, sobre el qual se situa un fris decorat també amb motius florals, que remata una cornisa amb motllura a base d'un motiu en relleu de quadres d'escacs. Damunt d'aquesta, sobre cada conjunt de columnes, trobem unes peanyes, en les quals es recolza un mig frontó cargolat; damunt d'aquestes dues peanyes hi havia, asseguts, dos àngels, de cos sencer, alats i amb els braços oberts. Avui sols resten les cames d'aquestes figures, entre les quals, i dividida en dues parts –dues xifres per banda–, consta la data d'acabament de l'obra, 1786.

Entre el fris i el dintell de la porta principal d'accés al temple es trobava, en mig relleu, la imatge avui mutilada de Santa Anna, patrona de la vila, emmarcada per una decoració curvilínia.

Damunt del fris i la cornisa hi ha una altra obertura o fornícula de majors dimensions que les que emmarquen les columnes de la meitat inferior, en la qual hi havia la imatge del Salvador, titular de la parròquia. Avui sols en resta el núvol dels peus.

Damunt de la fornícula o capella principal, hi trobem la rosassa, de quatre metres de diàmetre, emmarcada per una motllura de pedra blanca "del Vendrell". Uns metres més enlaire, un òcul –també de la mateixa pedra– dona llum a l'espai que resta entre l'embigat de fusta i la volta de rajola de la nau central del temple.

Finalment, al capdamunt de l'edifici, trobem el frontispici un gran semicercle, motllurat amb una cornisa, mènsula i un bordó, tot de pedra blanca "del Vendrell", que destaca d'entre la resta de la façana. Damunt

Conjunt monumental de la façana de l'església parroquial del Vendrell a principis dels anys deu.

d'aquest sobresurten tres peanyes de la mateixa litologia que contenen un conjunt escultòric format per altres tantes figures. Jesús és al mig, en la part més alta de la corba del semicercle. Entre les imatges de Moisès i Elies, en representació de la transfiguració del Senyor, la dedicació del temple.

Elements decoratius i imatgeria

Elements decoratius

L'escultor de la portada fa servir una munió de petits detalls decoratius, que distribueix al llarg de l'obra.

En primer lloc, en la part del basament de les columnes utilitza la mateixa decoració geomètrica, que veiem que ja va utilitzar en les pilastres de la balustrada del campanar, llevat del basament de les dues columnes, que estan més avançades, en les quals fa servir –en les tres cares lliures del basament– un mateix tipus de decoració escutiforme, amb bordó, que conté una decoració a manera d'escates sobreposades. El mateix tipus decoratiu, aquest cop col·locat dintre d'una el·lipse i emmarcat per una figura mixtilínia, el trobem a cada costat del peu de la capella de la meitat superior, que contenia la imatge del Salvador. Desconeixem si es tracta d'una divisa heràldica.⁽¹³⁾

Pel que fa a les fornícules o capelles que contenen les cinc imatges en relleu de la portada, totes tenen el mateix patró, i la mateixa obertura del nínxol forma una petxina o conquilla, tema decoratiu molt propi i reiterat en l'època, que veiem repetit, aquest cas en baix relleu, en els laterals interns de les peanyes que sostenen els dos àngels.

Els capitells, ja hem dit que són de tipus compost, i combinen les volutes com a motiu essencial, entrellaçades per garlandes florals amb tres flors de cinc pètals arrodonits en cadascuna de les seves cares.

El fris que es desplega damunt del dintell també apareix decorat amb dos motius iconogràfics diferenciats. Damunt les columnes que queden als laterals externs del conjunt apareix, en cadascuna de les tres cares del fris, una flor de vuit pètals allargats, de forma folial, encerclada per una decoració a manera de corda.

En la decoració del fris de les columnes que sobresurten, i de les que queden als laterals interns del conjunt, apareix una flor de cinc pètals –de la mateixa tipologia que les garlandes dels capitells–, encerclada aquest cop per un motiu geomètricofloral pentàlobulat més sofisticat.

Vista lateral dreta del conjunt escultòric de la portada del temple vendrellenc, amb la imatgeria original, en una fotografia de la dècada dels anys deu.

La mà de diversos artistes, o si més no una poca cura en la realització, es descobreix en alguns detalls del conjunt, com ara el fet que en algun d'aquests elements decoratius hi ha certa falta de simetria. Així, per exemple, en el fris de la columna més avançada de la part esquerra, veiem substituït el, per una vegada, tòpic motiu central de la flor de cinc pètals pel d'un doble botó.

La cornisa decorativa que remata el fris presenta, com hem assenyalat, una motllura amb relleu de quadres d'escacs, motiu que trobem també emprat en la cornisa que remata el darrer cos del campanar, també esculpit per Pere Cañellas l'any 1784. La motllura de la portada presenta, però, a més, uns quadres dentats, o sigui, més elaborada que la del campanar.

Pel que fa a les peanyes que trobem distribuïdes damunt de la cornisa que remata els conjunts de columnes, tenen forma de paral·lelepípede i presenten, en les seves tres cares, una decoració geomètrica de tipus mixtilini, amb decoració a base de rombes formats pel creuament de línies.

Les peanyes situades damunt de les columnes laterals més externes sostenen un gerro —en mig relleu— adossat ja a la paret de la façana, que conté elements florals —la típica flor de cinc pètals—, junt amb magranes i altres tipus de tiges i fruites, molt emprat com a motiu decoratiu de l'època. Aquests tipus de gerros, els trobem també rematant el retaule de sant Isidre, 1745-46, obra de l'escultor igualadí Josep Massalvà.

Un segon element que referma la possible participació de dos escultors en l'obra de la portada és el fet de l'aparició de diferents tipus de decoració en les dues mènsules que sostenen les pilastres estriades cantoneres de la capella o fornícula de la imatge de Sant Salvador. Mentre la mènsula del costat dret presenta, al mig, el ja citat motiu de la flor de cinc pètals, l'altre tan sols presenta una voluta inacabada. La mà de dos cisells o, si més no, la falta de simetria en la realització es torna a fer patent.

La imatgeria

Onze són les imatges que apareixen a la façana principal del temple. Vuit apareixen dins del conjunt de la portada pròpiament dita i tres al semicercle del frontispici. D'aquestes imatges, 10 són en relleu,

Vista lateral esquerra del conjunt escultòric de la portada del temple vendrellenc, amb la imatgeria originària, en una fotografia de la dècada dels anys vint.

mentre que una apareix en mig relleu. Totes es troben esculpides en la mateixa pedra –biocalcarenita– que la resta del conjunt arquitectònic de la portada.

Les quatre primeres imatges apareixen situades dintre de les ja descrites fornícules, intercalades entre els dos conjunts de columnes; dues queden encarades a cada costat de la porta del temple, mentre que les altres dues queden d'esquena a les primeres i encarades a la part exterior del conjunt.

Es tracta d'imatges de cànon escurçat que apareixen situades dempeus, plàsticament inexpressives, hieràtiques i d'una rusticitat extrema en el plantejament i l'acabat. Contràriament al que passa amb els motius decoratius i l'obra arquitectònica, aquestes imatges baixen el nivell del conjunt i denoten la mà d'autor poc hàbil en aquest camp, amb un precari domini de la imatgeria.

Pel que fa a la iconografia, el mal estat de conservació de la pedra amb la qual foren realitzades fa que sigui difícil d'identificar a quins personatges representava. Hem consultat i treballat sobre diverses còpies fotogràfiques datades dins del primer quart del present segle, però tampoc aporten conclusions gaire definitives. Aquestes imatges foren destruïdes l'any 1936.

Hi ha, a l'entorn de la seva identificació, dues teories bàsiques. Per un costat, l'historiador vendrellenc J. Mª Inglès i Rafecas sosté la tesi que es tracta dels quatre evangelistes, i que és per aquest motiu que posteriorment es pintaren a les petxines de la cúpula del cimbori del temple.⁽¹⁴⁾

Una segona teoria es basa en comentaris del també vendrellenc Albert Viladrich i Vendrell, prev., que les identifica i que sosté que aquestes podrien representar les quatre virtuts cardinals: Prudència, Justícia, Fortalesa i Temprança.

Hem analitzat les possibilitats d'ambdues teories a partir dels documents gràfics que nosaltres hem pogut recollir en els 15 anys que portem estudiant el tema, i hem arribat a les conclusions que exposem tot seguit.

Pel que fa a la primera teoria, que identifica les imatges com els quatre evangelistes, cal assenyalar que podria tenir certa base, si

Detalls del conjunt de les imatges que coronaven la façana del temple fins a l'any 1936. Representen la Transfiguració del Senyor –la dedicació del temple–. Jesús apareix en la part més alta del frontispici, entre Moisès i Elies.

atenem als atributs externs que presenten dues de les imatges del conjunt. En concret, ens referim a la de la fornícula que mira a l'Ajuntament, que porta com a atribut una figura zoomòrfica que podria ésser un lleó; en conseqüència, es tractaria de la figura de sant Marc Evangelista.

La segona imatge de la qual parlem és la situada en el conjunt de columnes de l'esquerra, mirant la porta del temple. Aquesta sembla portar un àngel o criatura agafada de la mà, en aquest cas, i si ens atenem a la mateixa teoria, es tractaria de la figura de sant Mateu.

La teoria perd peu, però, a l'hora d'assumir la feminitat d'aquesta segona figura, així com també en el moment d'identificar les dues restants.

Pel que fa a la segona teoria, que identifica les imatges com les quatre virtuts cardinals, que també sembla sostenir l'arqueòleg J. Solé,⁽¹⁾ sembla que sobretot es basa en el motiu que la virtut ha estat representada sovint en forma de dona, més que no pas en una anàlisi i identificació de les diferents figures a partir dels atributs que presenten.

També és cert que en les imatges de la portada del Vendrell podem observar certs trets femenins, en concret, però sols es pot parlar d'aquestes característiques en les dues imatges encarades que miren a la porta del temple; ambdues presenten cabells llargs, el fet d'anar vestides amb una mena de túniques, fesomia efeminada...

La seguretat, però, falla a l'hora d'analitzar els atributs que podrien identificar-les. La figura de l'esquerra hem dit ja que porta un nen o àngel agafat de la mà dreta, mentre que li falta el braç esquerre. El rostre és d'una rusticitat extrema, pel nivell escultòric de l'època en la qual ens trobem; destaquen uns ulls en forma d'ametlla. Havia estat retocat amb una mena d'estuc a principis de l'actual segle.

A la figura de la dreta, li manquen els dos braços i no se li reconeixen quasi les faccions del rostre. Tot i que la forma dels ulls recorda l'abans descrita, aquesta no presenta cap tipus d'afegit amb estuc.

Finalment, una quarta figura que es troba situada a la part exterior del conjunt de columnes de l'esquerra i mira el campanar; la identificació d'aquesta pot ésser la pedra de toc per definir d'una manera clara la iconografia del conjunt.

Detall de les dues imatges més exteriors de la portada vendrellenca. La de l'esquerra estava col·locada en la fornícula que mirava al campanar. La de la dreta en la seva anàloga encarada a la casa de la vila.

Detall de les dues imatges més interiors de la portada del Vendrell. Ambdues presenten uns trets marcadament femenins. La primera –a l'esquerra– estava col·locada en la fornícula del mateix costat que mira a la porta del temple. La segona, en la capella que queda a la dreta i encarada a la primera.

Aquesta darrera figura, com passa amb la que mira a l'Ajuntament, apareix molt erosionada, quasi no se li endevina el rostre, sembla portar la mateixa túnica cenyida que les anteriors; per tot atribut, a la mà esquerra, porta el tronc d'una columna i, a la seva dreta —vora els peus— sembla que s'endevina una petita figura indefinida.

Una figura de trets semblants l'identifica l'historiador Esteve Cruanyes en la portada de l'església de l'Arboç⁽¹⁸⁾ com a sant Sebastià; en el cas arbocenc, amb una imatgeria de més qualitat porta "el cos nu i una columna com a símbol". Cruanyes identifica també entre les quatre figures arbocenques sant Marc, amb el lleó com a atribut i vestit de bisbe, ja que hom suposa que ho fou d'Alexandria.⁽¹⁸⁾

Observem, doncs, cert paral·lisme entre la iconografia de les portades de les dues esglésies més importants de la part meridional del Penedès.

D'altra banda, pel que fa a la vinculació de sant Sebastià amb la parròquia vendrellenca, direm que la diada del sant —20 de gener— es celebrava vot de poble perquè lliurés la vila de la pesta i d'altres epidèmies. Hi havia, a més, una confraria sota la seva advocació amb retaule i administració propis.⁽⁶⁾

La identificació d'aquesta figura com la de sant Sebastià obriria la porta a una tercera hipòtesi, que deixaria a una costat la idea que les quatre imatges han de guardar forçosament una relació —quatre evangelistes, quatre virtuts— per entrar en la possibilitat que, com en el cas de les parròquies de Sant Julià de l'Arboç o de Sant Joan de Valls, les imatges que apareixen o havien aparegut en les portades tinguessin una vitalitat independent les unes de les altres.

Una cinquena imatge és la que trobem situada ja damunt mateix del dintell de la porta del temple. Es tracta d'una imatge de mig relleu, que representa santa Anna, proclamada patrona de la vila l'any 1777, tot i ésser un dels vots de poble més antics que la parròquia celebrava.⁽¹⁵⁾

La iconografia és molt semblant a la que apareix en el gravat de la capçalera dels seus goigs, publicats per la confraria de la santa el mateix any 1777. Es presenta santa Anna asseguda en una cadira, que presenta davant seu, agafada per les espatlles, la seva filla, la Mare de Déu nena. Aquesta sosté entre les mans el llibre obert. És la típica iconografia de la

santa que apareix en tota l'època barroca, des de la pintura de Murillo a la imatgeria de l'escola sevillana, i que al nostre país defineixen prou clarament els versos "anava a costura a aprendre de lletra".

Dues imatges més, en aquest cas en relleu, són els dos àngels que rematen cadascun dels conjunts de columnes. La iconografia és la típica dels coneguts "minyons" o angelots de retaule, figures de cos sencer que apareixen alades, amb el tors i les cames molsudes i nues i amb els braços oberts. Presenten també les mateixes característiques que les quatre imatges de la part inferior.

La vuitena imatge és la de sant Salvador, situada en la fornícula principal de la portada. És potser la imatge més reeixida de les fins ara comentades. Representa la glòria del Salvador, un Crist triomfant, damunt d'un núvol, amb dos querubins als peus. Els plecs de la roba i del mantell denoten ja certa elaboració, i la imatge apareix lleugerament inclinada, fet que dóna ja certa sensació de moviment. El rostre apareix barbat i està emmarcat per un nimbe festonejat de santedat, de la mateixa pedra amb què està treballada la imatge. Amb la mà dreta sembla beneir, mentre que el braç esquerre apareix mutilat.

Ens resten només les tres imatges del frontispici. Presenten també ja un treball més acurat. La iconografia és la típica de la transfiguració del Senyor. Jesús apareix en la part més alta de la corba, beneint amb la mà dreta, mentre que amb l'esquerra porta l'esfera. El rostre està emmarcat per un nimbe de santedat de metall amb tres raigs de llum; tanmateix, de l'esfera sobresurt una creu també metàl·lica.

A ambdós costats, en la part més baixa del frontispici, trobem les imatges de Moisès i d'Elies. Porten també emmarcat el rostre per un nimbe de santedat metàl·lic. La imatge d'Elies, al costat dret, apareix ja amb el cap esberlat en les fotografies dels anys 20.

Pel que fa a les reformes que va sofrir l'obra de la portada tan sols ens consta que s'hi va fer una actuació, no gaire afortunada si atenem als comentaris de principis del present segle; en concret, cap a l'any 1902, segons esmenta Josep Ramon i Blanch, en un article publicat l'any 1927:

i si a la façana adresem els ulls hi veurem [...] un estat tan deplorable de les escultures que les fa avui incomprendibles de detall i obliga a endevinar a les palpentes el que representen; i no volem parlar de l'arranjament fet un quart de segle enrera a les que ornem el pòrtic, puig hauria sigut millor no haver-la realitzada.

L'obra fou greument afectada per la destrucció iconoclasta del juliol del 1936, que causà la destrucció i mutilació de tota la imatgeria.

Pere Cañellas, mestre de la portalada

L'atribució de l'obra escultòrica i de la imatgeria de la portada del temple vendrellenc al mestre de cases Pere Cañellas es basa essencialment en l'existència d'un rebut que ell mateix signà, amb data de 20 d'octubre de 1786, amb motiu del darrer pagament pel seu treball. El document fa:

Confesso lo abax firmant haver rebut de Pera Juan Virgili y de Joseph Rubió, obrers de la Iglia. Parral de la Vila del Vendrell 101 ll.; 11 s.; 8 d. Dich setcentas una lliuras onza sous y vuit dines quals juntes ab vuitcentas set lliuras, vuit sous y quatra dines que rebí dels obrers de dita Iglia. del any prop passat; com consta ab un recibo meu fet a son favor importa la quantitat de mil sinch centas y deu lliuras y ditas son per pagarme semblant quantitat me prometeren donar per la construcció de la Portalada y Sans de ella; de tot lo que me dono per content y satisfet y perque constia fas lo present en lo Vendrell y 10bre. 20 de 1786. Jo Pere Cañellas.

Queda clarament identificat que Cañellas és l'autor de "la portalada y Sans de ella". És més que probable que, tal com succeeix en l'obra del campanar, aquest realitzés el treball amb l'ajuda d'alguns aprenents de picapedrers i fins i tot amb la col·laboració de taller local, fet que evidencia les ja referides manques de simetria en alguns dels motius decoratius, i fins i tot la diferència de qualitat entre les imatges principals i les secundàries que la decoren.

Pel que fa a la qüestió del finançament de l'obra, hem parlat ja del préstec sense interès de les 4.000 lliures que féu Anton Bassa, dit «lo Magre». D'aquestes 4.000 lliures, 3.100 foren, com hem vist, emprades ja en l'obra del campanar, mentre que les 900 restants es destinaren a la realització de la portada.

Les obres s'inicien ja l'any 1784, potser fins i tot abans de finalitzar totalment el campanar, ja que aquell any consta ja als comptes de l'arrendament dels paiols, propis de la parròquia, la destinació de "las 8 lliures del lloguer del quarto del blat del posit serviren per la portalada de la Iglesia".

Confesso lo abax firmat haver rebu de Pera Juan
vingint i de topk Rubio obrer de la igla Parroial de la
Vila del Vendrell tota isfe dichs per censar una lliura
onza sou i vint diners, quats jurar al vint sen
rar per lliurar vint sou i quatre diners que rebí
deh obrer de dita igla del any prop passar com
contra al un xecdo meu fent tota i fechos importa
la quantitat de mil cinch centar i deu lliura, i di-
rar con per pagame semblan quantitat me pro
mentant donar per la construcció de la Portalada
i sans de ella de tot lo que me dono per censar i ra
nifer i perque contra far lo per en lo Vendrell i
io me ho de 1786

Pera Juan 1786

on 15108.1

Rebut signat pel mestre Pere Cañellas l'any 1786, on reconeix haver rebut íntegrament les 1.510 lliures pactades per "la construcció de la portalada y sans de ella".

L'any següent, 1785, apareix també: "Lo que se tragué del arrendament dels payols en lo anys 1785, que foren 40 lliures se entregà al Dr. Vallés per la obra de la Portalada."

Així mateix, s'hi inverteixen "las 8 lliures del lloguer del quarto del blat del pòsit, serviren per la Portalada de la Iglà".

Altres pagaments que fan referència a la construcció, els trobem en els comptes de la Confraria del Roser del mateix 1785:

En lo mes de mars de 1785, se tregueren del diposit de la confraria de Nostra Sra. del Rose y se aplicaren a la portalada de la Iglesia la quantitat de 81 lliures, 4 sous, 6 dines.

Aquests diners foren retornats el mes de maig de l'any 1792, que es van treure de l'impost de les brises de l'any 1791.

L'any 1786 consten fets dos pagaments als llibres de comptes de l'obra de l'església.

El primer fou fet pel mateix Anton Bassa «lo Magre»:

hi donat al Sr. Anton Bassa per lo que ell havia donat al mestra de la Portalada 4 lliures, 6 sous, 6 dines.

Finalment, als comptes donats pels obrers de l'església sortints, consta que han pagat a "Pere Cañellas 701 lliures; 11 sous, 8 dinés", quantitat que coincideix amb el segon pagament que reconeix al rebut ja transcrit del mateix any.

Cañellas s'ha adjudicat l'obra l'any 1784 per un total de 1.510 lliures, quantitat que rep en els dos anys i escaig que dura l'obra. L'any 1785 rep un total de 807 lliures, 8 sous i 4 diners. L'any 1786 rep 701 lliures, 11 sous i 8 diners.

D'aquest preu inicial, nou-centes lliures són cobertes pel préstec de Bassa, mentre que les 610 restants provenen de diferents altres fonts de finançament —arrendament dels paiols, fons de la Confraria del Roser, impostos de les brises, etc.

Detall de la inscripció de la data de conclusió de l'obra de la portada de l'església del Vendrell (1786), les xifres apareixen dividides en dos grups, i gravades sota les cames dels dos àngels que coronaven els conjunts de columnes. Foto Pau Arroyo.

NOTES

- (1) M. NARANJO a *L'església arxiprestal del Vendrell*. El Vendrell 1991, pàg. 75.
- (2) Salvador Vallès era doctor en medicina. Estigué vinculat a l'obra de l'església; en concret, exercí el càrrec d'obrer de la parròquia entre el 13 d'abril del 1783 fins al 6 d'agost del 1784. També el trobem vinculat en la gestió de les obres de la portada.
- (3) Dades que figuren recollides en la *Libreta en la qual se notan los concurrents en la estracció de la dobla de quatra de la obra de la Iglesia parroquial de la vila del Vendrell* (APV).
- (4) Vegeu més àmpliament a Salvador ARROYO "Fàbrica i construcció de la capella del Roser del Vendrell (1676-1684)", *Miscel·lània Penedesenca* 1990. IEP.
- (5) Lluís M^a DE NIN I MAÑÉ a *Reseña histórica agrícola y comercial de la villa de Vendrell*. Tarragona 1888.
A més, consta recollit per J. F. RAFOLS I FONTANALS al *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Barcelona 1951.
- (6) Salvador ARROYO a "Retaules i retaulistes de l'església del Vendrell I i II", *Miscel·lània Penedesenca* 1992 i 1993 respectivament. IEP.
- (7) Pau ARROYO I CASALS a *Proposta de conservació-restauració de la portalada de l'església arxiprestal de Sant Salvador. El Vendrell (Baix Penedès)*. 3-3-1993. Dossier de quatre pàgines.
- (8) La denominació "pedra del Vendrell" apareix en una lletra, datada el 17 d'abril de 1774, que Josep Miralles, mestre de cases de Tarragona, envia al rector del Vendrell. Diu: "digue de fer lo plinto de la pedra del Vendrell y la Vasa de pedra de Tarragona pero yo li digui que la pedra del Vendrell te mols fils y que nos podan treura pesas mol grans conforma es beuan en las Cantonadas de la yglesia y que si volan en Tarragona y ya una especie de pedra que correspon al colo de la del Vendrell [...] que es una pedra quendiem llisos que pren mol be lo llustra."
- (9) Per visurar cal entendre examinar i inspeccionar, donar el vistiplau, si l'obra objecte de reconeixement és apta i compleix les condicions necessàries.
- (10) A més dels Bassa, de renom «Magre», ens consten com a familiars del Sant Ofici, al segle XVIII al Vendrell, la família Escotet i la família Vidal, de renom «de Juncosa». Vegeu més àmpliament Salvador Arroyo "Retaules i retaulistes a l'església del Vendrell III", *Miscel·lània Penedesenca* 1994. IEP.
- (11) El document porta per títol *Notta y Memorial de las quantitats de dines que la Obra de la Igle. Parroquial del Vendrell [...] esta devent al Sr. Anton Bassa*.
- (12) Rafel d'AMAT I DE CORTADA, «baró de Maldà», a *Calaix de Sastre*, pàg. 248, vol. II (del 1792-1794) Biblioteca Torres i Amat. Barcelona 1987.
- (13) Hi ha la possibilitat que fossin les armes de l'abat de Sant Cugat del Vallès que ostentava el títol de "baró del Vendrell" i era senyor jurisdiccional de la vila. En l'època d'erecció de la portada era abat n'Eustaqui de Azara y de Perera (1727-1797), que fou abat de Sant Cugat des de l'any 1782 fins al 1788. El seu germà estigué vinculat al govern de Carles III.

- (14) J. Mª INGLÈS I RAFECAS I VICENÇ CABRÉ I BRUGULAT a *Atlas Comarcal núm. 4, El Vendrell*. IEP 1982.
- (15) Sembla que el copatronicatge de la santa arrenca del 1777, ja que el programa de la Festa Major de l'any 1877 diu que se celebra "el Centenario de su proclamación".
- (16) Josep RAMON I BLANCH, «J. Bonafè», a l'article "La nostra església parroquial" publicat al setmanari *El Baix Penedès* del 3 de setembre de 1927.
- (17) Josep Mª INGLÈS I RAFECAS a "Fa 25 anys que es va treure l'Àngel del Campanar", setmanari *El 3 de Vuit*, 18-3-1983.
- (18) Esteve CRUANYES I OLIVER a *El Llibre de l'Arboç*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona 1985.
- (19) Pel que fa a l'explotació històrica de pedreres en la zona propera al Vendrell, direm que es localitzen a la partida de terra coneguda per les Pedreres, una elevació a ponent del terme de Santa Oliva de natura cretàcia.
A l'entorn d'aquestes explotacions, en Jaume Ramon deixa constància que encara funcionaven a la segona meitat del segle XIX:
"haventse trobat en una pedrera prop del Moli Alt, un crani humà petrificat, quan era explotada dita pedrera l'any 1867, per construir el pont que hi ha en sortir de nostra vila sobre el torrent de la Bisbal per la carretera que's dirigeix a Valls." (*Vendrell històric*, pàg. 18).
Una segona font deixa constància de la situació de les pedreres i que encara s'explotaven a principis del segle XX: "antigament hi havia unes pedreres calcàries: 'Pedrera Alta' i 'Pedrera Baixa'. Estaven situades on ara hi ha la urbanització 'Les Pedreres' [abans Júnior] al terme de Santa Oliva. D'aquestes pedreres es va extreure pedra per a la construcció de la Casa Milà, 'la Pedrera', de Barcelona, obra de l'arquitecte Antoni Gaudí. Cal tenir en compte que la casa fou edificada entre 1906-1910 (*Coneguem la comarca. El Baix Penedès*. Centre de Recursos Pedagògics del B.P. Vol. II, pàgs. 770 i 789. El Vendrell 1991).
- (20) Hem d'entendre que Francesc Bets va dirigir encara les obres del temple fins a l'any 1749 si tenim en compte que, segons dades recollides per Manuel Naranjo, obra citada a (1), l'edifici principal del temple no s'acaba fins a l'any 1749.
En concret, Naranjo localitza dues llicències per beneir el temple, una primera porta data de 12 d'abril del 1739, és la llicència que permet la benedicció del temple, que cita Jaume Ramon i Vidales amb data de 25 d'agost del 1739. Naranjo, a més, localitza una segona, amb data de 7 de juliol del 1749, en què el vicari general episcopal permet al rector Mn. Anton Ferrer "beneir la part anterior nova del temple".
En una carta de l'Ajuntament al rector de la parròquia datable entre 1777-1782, que també recull el mateix autor, consta que "... los de dicha villa en el año 1732 emprendieron lo azer una Iglá [...] esta se concluyó con mucha pena en el año de 1749."
- (21) De la mateixa carta que l'Ajuntament dirigeix al rector, que recull Naranjo [obra citada (1) pàg. 58] i datable entre els anys 1777-1782, comenta, pel que fa a l'estat de les obres després del 1749, "inmediatamente continuaron a hazer de limosnas particulares los retablos de dicha Igl. después de ella el campanario en el —en su media edificación [...] quedando ahun para empezar la puerta mayor de dicha Iglá. y la cabeza de allante."

- (22) Un tema també prou interessant és el de la coexistència dels dos temples, l'església vella i l'església nova. Contràriament al que hom pogués pensar, l'església vella no fou totalment destruïda, a part de la coexistència d'ambdós edificis en una primera època, com mostren les inscripcions de 1735 i 1739, de l'òbit i trasllat del cadàver de Josep Bels. Encara el campanar i part d'aquest antic temple estava dempeus l'any 1783, en què hi ha un pagament al mestre de cases S. Baldrís per "sis jornals i mitg que ha empleat a la Igla vella per mudar tres bigas y per fer un graó al sementiri". Així mateix, el fuster Marquès rep un pagament "per ajudar a pozarlas a la taulada de dita Igla. Vella". Pel que fa al campanar vell, sembla que fou destruït l'any 1786, quan consten pagament a "Jaume Borrut per tres dias de triar las pedras y terra del campaná vell." Finalment, la darrera referència que en trobem és de 1792, quan, entre el 2 i el 8 de juliol, es pagaren "per catorze jornals y mitg de mestre de casas per espalllar la paret de la Igla vella a 18 sous, 9 diners el jornal.
- (23) J. Me INGLÈS recull el segon cognom de l'arquitecte com el de Riera a *Atlas comarcal* núm. 4. *El Vendrell*. IEP 1982.
- (24) JAVIER HERRERA i NAVARRO a *Documentos relativos al arquitecto tarraconense Joan Antoni Rovira*. Boletín Arqueológico. Órgano de la RSAT. Fasc. 141-144. Tarragona 1978 (Ref. Pau Arroyo Casals).